

Vai daudzbērnu māmiņas sakrās pensijai?

[Baiba Cimoška, Redaktore un žurnāliste](#)

Foto: Privātais arhīvs

2024. gada 15. novembris 00:02

Jeļena Lubāne audzina 10 bērnus un, kā pati saka, viņai ir viens no smagākajiem darbiem pasaulē, jo daudzbērnu māte ir darbs bez atalgojuma, brīvdienām, atvaļinājumiem un slimības lapām. Jeļena neko daudz arī nesagaida, viņa ir pieradusi savu un bērnu laimi kalt pati. Plecu pie pleca ar vīru. Taču, gadiem ritot, viņai arvien biežāk piezogas doma par vecumdienām – vai viņa maz saņems kādu

vecuma pensiju, ja visu dzīvi ir veltījusi bērnu audzināšanai?

Jeļena apprecējās, kad viņai bija vien 19 gadi. Dzimusi liepājniece līdzī vīram pārcēlās dzīvot uz Latgali. Te vīram tika piedāvāts darbs, savukārt Jeļena, vēl būdama jauna meitene, apguva viesnīcu apkalpošanas profesiju. Un tad sāka dzimt bērni.

"Mums pieteicās viens bērns pēc otra. Sanāk, vecākajam ir 15, meitai 13, dēlam 11, meitai 10, meitai 8, meitai 7, meitai 6, puikam 4, puikam 2 un tad mazākajai ir 1 gads un 4 mēneši," ar lepnumu visas atvases uzskaita Jeļena. To, ka viņa ir pat vairāk nekā apmierināta ar savu dzīvi, var nolasīt Jeļenas balsī. Viņa ar nepārprotamu prieku un lepnumu sevi sauc par 10 bērnu māti.

Bet īpašu pacilājumu Jeļenā raisa šovasar piepildītais sapnis par savu māju, ko kuplā ģimene loloja tik ilgi. "Mēs, 12 cilvēki, dzīvojām četrstabu dzīvoklī. Bet tad jau sāka ļoti spiest, tāpēc vasarā nopirkām lielu māju. Tā savulaik bija pamatskola, tad to aizvēra un tur izveidoja pansionātu, tad arī to likvidēja, un ēka nonāca izolē. Uz to ēku mēs skatījāmies jau ilgi – ļoti skaista vieta, ļoti skaista māja."

Taču, lai arī Jeļena ar aizrautību stāsta par savu dzīvi un bērniem, tomēr rūgtuma nots ieskanas arī viņas balsī. "Savā dzīvē esmu strādājusi tikai divus mēnešus. Visi bērni noformēti uz vīru, jo mums tā ir izdevīgāk naudas ziņā."

"Man nav darba, bet, ja vecāks strādā, tad var saņemt procentus no algas, tāpēc visu noformējam uz vīru. Es nesaņemu pilnīgi neko, visu naudu saņem vīrs."

Jeļena atzīst, ka arvien biežāk domā par to, kādas vecumdienas viņu sagaida. "Es visu laiku par to domāju. Ziniet, kad apprecies 20 gadus, tas liekas vēl tik tālu. Bet tagad es par to visu laiku domāju. Vienubrīd es pat biju sākusi veikt iemaksas bankā, lai veidotos iekrājums. Tā

bija pavisam maziņa summa, burtiski 20 eiro mēnesī. Bet tad mums sākās naudas grūtības un es pārtraucu veikt iemaksas." Tagad Jeļena saka, ka labprāt atsāktu veikt iemaksas bankā, jo lai vai kā, bet pensijas vecums pienāks ātrāk nekā gribētos.

"Tagad man ir 12 gadi stāža. Pensijas kapitālā ir iekrāti 2,5 tūkstoši, ja man izdosies sakrāt 20 gadus stāža, tad man pensija sanāks 188 eiro mēnesī. Ja nepagūšu, tad man būs 137 eiro mēnesī."

Jeļena atzīst, ka saprot – neko daudz nav vērts gaidīt, jāpaļaujas tikai uz saviem spēkiem un jāveic iekrājumi.

Tieši tādēļ viņa cer vēl pastrādāt. Pagaidām gan viņa to nevar īstenot, jo viss laiks jāvelta bērnu audzināšanai. "Bērni visu laiku slimo, es nepievākšos ar tām slimības lapām. Nevienš darba devējs neturēs tādu darbinieku, kas stabili reizi mēnesī ņems slimības lapu, jo bērni slimo visu laiku. Es mājās praktiski nekad neesmu viena, vienmēr kāds ir saukstējies vai vēl kaut kas. Tāpēc tuvākos 5–6 gadus es noteikti nevarēšu strādāt." Taču, lai krātos darba stāžs, Jeļena jau šobrīd piestrādā par aprūpētāju kādai sievietei ar invaliditāti. Kā pati saka, nekāds dižais darbs tas nav, tikai dažas reizes nedēļā jāaizved pārtika, jāsanes malka un jāuzkopj māja. Toties stāžs nāk klāt, par ko tik ļoti satraucas Jeļena.

Jāmaina likumdošana

To, ka lielākoties daudzbērnu mātes ir sociāli nepasargātas, atzīst arī Latvijas Daudzbērnu ģimeņu apvienības valdes priekšsēdētāja Elīna Treija. Viņa kā galveno radušās problēmas cēloni min 2011. gada vecāku pabalsta reformu, kas pagēr, ka bērnu kopšanas pabalstu var saņemt tikai kopā ar vecāku pabalstu. "Ir tā, ka, aizejot dekrētā, tiek piešķirta bērnu kopšanas pabalsta fiksētā daļa, kas ir 171 eiro, un klāt

nāk vecāku pabalsts, kas ir atkarīgs no iemaksājamiem nodokļiem. Ja sieviete nav strādājusi un nav maksājusi nodokļus, viņai tāpat pienākas bērnu kopšanas pabalsta fiksētā daļa, bet ja esi strādājis, tad saņem gan šos fiksētos 171, gan vecāku pabalstu, kas atkarīgs no iemaksājamiem nodokļiem," skaidro Treija.

Par šo reformu savulaik nobalsoja arī pati Treija, taču tagad saka atklāti, ka toreiz tika pieļauta rupja kļūda. Proti, tika lemts, ka abus pabalstus – gan bērnu kopšanas, gan vecāku – var saņemt tikai viena persona, proti, tos nedrīkst dalīt. Attiecīgi, ja vecāki vienojas, ka vecāku pabalstu finansiāli ir izdevīgāk noformēt uz tēvu, viņš saņem arī bērnu kopšanas pabalstu. Tātad abi pabalsti un līdz ar to visa sociālā apdrošināšana aiziet tēva kontā, savukārt sieviete nesaņem nedz pabalstu, nedz iemaksas pensiju kapitālā, nedz stāžu.

"Sanāk, ka vīrietis turpina strādāt, viņš veic iemaksas pensiju kapitālā gan no savas darba algas, gan bērnu kopšanas pabalsta, kas uz viņu noformēts. Gadījumā, ja sieviete pirms došanās dekrētā strādāja un saglabā darba attiecības bērna kopšanas atvaļinājuma laikā, tad viņai vismaz turpina krāties stāžs, ja nē, tad viņa nesaņem ne stāžu, ne iemaksas pensiju kapitālā par laiku, kamēr ir ar bērnu."

Vēl skaudrākā situācijā nonāk sievietes mājsaimnieces, par kurām bieži vien kļūst daudzbērnu māmiņas, tostarp raksta varone Jeļena. Un, līdzīgi kā Jeļena, arī daudzas citas ģimenes izvēlas vecāku pabalstu noformēt uz bērna tēvu, kurš atrodas darba attiecībās, nevis sievu mājsaimnieci, jo tā ir finansiāli izdevīgāk.

"Beigās vīrietis saņem gan vecāku pabalstu, gan bērnu kopšanas pabalstu, kuram īstenībā bija jāgarantē, ka sieviete saņem darba stāžu un sociālo iemaksu, kamēr ir ar bērnu. Bet, ņemot vērā, ka nav atļauts pabalstus dalīt, sievietes paliek pilnīgi bez nekā," situāciju iezīmē Treija.

Viņaspriekš, pat nekādas lielas reformas nevajag, vajag tikai dot iespēju saņemt bērnu kopšanas pabalstu atsevišķi no vecāku pabalsta, kas nodrošinās, ka sievietei bērna kopšanas atvaļinājuma laikā saņem sociālās garantijas.

Par pensiju jāgādā pašam

Latvijas Daudzbērnu ģimeņu apvienība jau vairākkārt ir vērsusi Labklājības ministrijas (LM) uzmanību uz daudzbērnu māšu sociālo trauslumu. Taču nekādas izmaiņas netiek ieviestas, kaut arī tās tika rosinātas.

Tikmēr LM Sociālās apdrošināšanas departamenta eksperti TVNET+ uzsvēra, ka, lai nodrošinātu sociālo atbalstu iedzīvotājiem, tostarp vecākiem, kuri atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, tiek nodrošināta apdrošināšanas stāža un vecuma pensijas uzkrāšanas nepārtrauktība. "Attiecīgi periods, kurā vecāks atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, tiek ieskaitīts apdrošināšanas stāžā, un par vecākiem valsts veic sociālās apdrošināšanas iemaksas."

"Nepietiekams stāžs varētu būt gadījumos, ja persona apzināti nav iesaistījies darba tirgū, līdz ar to nenodrošinot sev pietiekamu apdrošināšanas stāžu, lai rastos tiesības uz pensiju."

LM pārstāvji arī norāda, ka valstī ir dažādi atbalsta mehānismi, lai persona varētu iesaistīties darba tirgū. Netiek tikai precizēts, kā darba tirgū var iesaistīties 10 bērnu māmiņa, kurai mājās jau ir pilnas slodzes darbs. Turklāt neapmaksāts darbs. Taja pašā laikā LM akcentē, ka augstu novērtē un ciena ikvienas personas pašizliedzīgo darbu, audzinot bērnus, un piekrīt, ka pensijas vecumā ikvienam iedzīvotājam būtu jāsaņem cilvēka cienīga pensija. Ministrija arī bezkaislīgi atzīmē, ka, lai veicinātu pensijas apmēra pieaugumu, personām, sasniedzot vispārējo pensijas vecumu, ir

iespēja gan strādāt, gan saņemt vecuma pensiju pilnā apmērā.

Savukārt gadījumā, ja persona ir sasniegusi pensionēšanās vecumu, bet tai nav uzkrāts pietiekams apdrošināšanas stāžs, lai saņemtu vecuma pensiju, šai personai tiek izmaksāts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts. Kas, piemēram, Jeļenas gadījumā ir 20 procenti no aktuālās ienākumu mediānas, attiecīgi 2024. gadā tie 20 procenti no 685,78. Tie ir tie paši jau minēti 137 eiro mēnesī.

Līdz ar to daudzbērnu māmiņām neatliek nekas cits, kā paļauties uz saviem spēkiem un apkārtējo atbalstu.